

۱۳۲۹

دانشگاه تهران - دانشکده بهداشت

بایان نامه

M.S.P.H. برای دریافت درجه فوق لیسانس علوم بهداشتی

رشته

آموزش بهداشت

موضوع

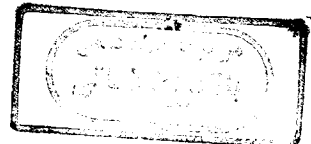
رابطه پیشرفت برنامه های آموزش بهداشت با شناخت فرهنگ

جامعه

براهنمائی : آقای مهندس لاجوردی

نگارش : حسین بدیدی زینیا

سال تحصیلی ۵۰-۴۹

۱۳۲۹

فهرست مطالب رساله

مقدمه

لزوم شناخت فرهنگ جامعه قبل از اجرای برنامه های آموزش بهداشت

جامعه و فرهنگ

جامعه

فرهنگ

جنبه های فرهنگی از یکدیگر

فرق میان فرهنگ و جامعه

شناخت فرهنگ جامعه

برای شناخت فرهنگ جامعه باید به مطالعه امور زیر پرداخت :

۱- رفتار اخلاقی

۲- طرز تفکر

۳- اعتقادات

۴- آداب و رسوم

۵- عادات

۶- زبان

۷- ارزشهای اجتماعی (بوجود آوردن ارزشهای بهداشتی)

۸- امور مربوط به زیبائی و کارهای هنری

پیوستگی‌های فرهنگی

مربی بهداشت و فرهنگ جامعه

پیشنهادات

خلاصه و نتیجه

منابع

"دانش پزشکی در باطن و بر اساس يك دانش اجتماعی است
و تا زمانیکه این واقعیت شناخته نشده است ما عملاً "قادر نخواهیم
بود که از **منافع** آن برخوردار شویم و مجبور خواهیم بود که خود را
با پوسته ای خالی یا یک فریب دلخوش کنیم" *

Solomon Neumann

* نقل از نوشته آقای دکتر مهدی ثریا تحت عنوان "مسائل اجتماعی
و فرهنگی در بهداشت عمومی"

با پیشرفت برنامه های آموزش بهداشت میتوان

۱- عادات صحیح بهداشتی را جانشین عادات غلط نمود تا سلامت افراد

بشر تقویت و حمایت گردد .

مقابله با

۲- افراد جامعه را به خودیاری و معاونت تشویق نمود تا برای پیشرفت و

حوادث زندگی و محیط زیست آماده شوند .

۳- مردم را از لزوم اجرای برنامه های بهداشتی آگاه کرد تا موجبات خوشبختی

و رفاه آنها فراهم گردد .

۴- آماده گیهای لازم برای پذیرش تغییرات جدید در افراد بوجود آورد تا

تخولات لازم برای رشد ملی فراهم شود .

۵- مردم را معتقد به اجرای برنامه های بهداشتی نمود تا موجبات پیشرفت و

توسعه برنامه های عمرانی فراهم گردد .

۶- افراد را به بهره برداری از خدماتی که به آنها عرضه میشود تشویق کرد

تا موجبات افزایش نیروی انسانی فراهم شود .

میدانیم که یکی از خصوصیات انسان اجتماعی بودن اوست ، زندگی جمعی رفتار فرد را بصورت خاصی درمیآورد . ارتباط افراد با هم طرز برخورد افراد و انتظارات آنها از یکدیگر در رفتار آنها تاثیر میکند . نوع عادات و مهارت‌هاییکه فرد کسب میکند مربوط به شرایط و اوضاع و احوال محیطی است که او در آن زندگی میکند . از یک طرف تاثیر متقابل افراد روی یکدیگر و روی محیط جغرافیائی شکل خاصی رفتار افراد میدهد و از طرف دیگر فرهنگ جامعه (یعنی راه زندگی مردم یک اجتماع که محصول گذشته آنهاست) در رفتار افراد اثر میگذارد . بنا بر این برای مطالعه رفتار افراد بایسته زمینه فرهنگی و اجتماعی آنها را مورد مطالعه قرار داد تا مسایلی که راه تعمیم بهداشت عمومی وجود دارد دریابیم ، از این رو قبل از تنظیم و اجرای برنامه های آموزش بهداشت شناخت مردم جامعه و خصوصیات فرهنگی آنها لازم است این بررسی نه تنها در سطح مملکت باید انجام گیرد بلکه گروههای مختلف موجود در یک جامعه را نیز باید شامل گردد . عبارت بدیگرتنها نباید به شناخت فرهنگ یک مملکت اکتفا نمود بلکه اشنائی با خصوصیات زندگی اجتماعی یک گروه از مردم که در داخل فرهنگ بزرگی زندگی میکنند در حالیکه برای خود فرهنگ خاصی نیز دارند ضروری است . مثال جالبی که آقای دکتر مهدی ثریا در نوشته خود تحت عنوان (مسأله اجتماعی و فرهنگی در بهداشت عمومی) آورده اند برای تفهیم بهتر این موضوع در زیر ذکر میگرد .

" در داخل هر فرهنگ معمولا " خرده فرهنگ هائی با هم وجود دارند . خرده فرهنگ عبارت است از روشهای خاصی یا خصوصیات ویژه ای که یک دسته از مردم در داخل

فرهنگ بزرگ خود برای خود دارند و این ویژه گیهای رفتاری و اخلاقی و ظاهری میتواند ملاک تمیز آنها از سایر دسته های مردم در داخل فرهنگ يك قوم شود . بعنوان مثال در داخل فرهنگ ایران در اویش فرهنگ خاصی برای خود دارند یا فرهنگ قشقایسی و شاهسون در عین حالیکه از بسیاری جهات یا فرهنگ بزرگ ایرانی یکسانی دارند بنا بر خصوصیات از هم و از سایر قسمتهای فرهنگ ایران متمایز میشوند . این اختلافات هستند که خرده فرهنگ ها را در داخل فرهنگ بزرگ ما بوجود آورده اند . *

در گذشته مطالعه خصوصیات اجتماعی انسان فقط بعهده تاریخ دانان و سیاحان و روزنامه نگاران بود . امروز همه علوم اجتماعی مانند جامعه شناسی ، مردم شناسی ، روان شناسی ، روان پزشکی ، روانگاو ، علم سیاسی و رشته های دیگر وابسته به آنها مشخصات اجتماعی انسان را مورد مطالعه قرار میدهند تا راه و رسم زندگی انسان را با جوامع مختلف بشناسند ، یکی از عمده ترین و عمومی ترین خصایص انسان تغییر پذیری و قابلیت انعطاف او در برابر اوضاع و احوال سیاسی ، اقتصادی و اجتماعی است که در آن زندگی میکند . کودک بر اثر عوامل زیستی و وظائف اعضا رشد کرده و بموازات آن خصوصیات اخلاقی و اجتماعی را از اعضا جامعه خود فرا میگیرد . استعداد انسان برای اجتماعی شدن یعنی آنچه بر اثر آن آدمی عضو جامعه معین میشود و استعداد او برای امری که فرهنگ پذیری Enculturation نامیده میشود و بر اثر آن با فرهنگی که پیرامون اوست سازگار میشود از مشخصات عمده طبیعت

* مسایل اجتماعی و فرهنگی در بهداشت عمومی نوشته آقای دکتر مهدی ثریا صفحه ۴

بشر بشمار میرود ، بنا بر این جامعه یکی از عوامل مهم سازنده رفتار و شخصیت فرد می باشد با شناخت جوامع مختلف میتوان فهمید که برنامه ها را باید در چه سطح و چگونه تهیه کرد تا موجبات رشد دید مردم فراهم گردد . لازمه شرکت مردم در طرح ریزی برنامه های عمرانی و کسب قدرت برای اجرای آنها پرورش فکر و اندیشه های آنهاست . از این طریق است که اولاً " میتوانند از کلیه امکانات مالی و منابع طبیعی موجود در محیط خود استفاده کامل نمایند و در ثانی با علاقه شدید و تشریک مساعی در امور مربوط به زندگی اجتماعی خود همکاری نمایند و میرانجام بتوانند در تعیین سرنوشت خویش سهم باشند . بهبود شرایط مادی و اصلاح وضع زندگی مردم شهر یا روستا به تنهایی مفید نخواهد بود بلکه مهمترین پرورش فکری و تربیت گروههای متشکل محلی است که با روحیه ای تزلزل ناپذیر و عزم راسخ بتوانند برای غلبه بر مشکلات خویش اقدام نمایند .

بی تردید اگر برنامه های آموزشی به دست بدون توجه و شناخت فرهنگ محلی اجراء گردد سرانجام چیزی جز تلف کردن وقت و بودجه و نیروی انسانی ببار نخواهد آورد . ارتباط در آموزش چه رود رو باشد و چه از طریق وسائل ارتباط جمعی ، لازمه آن شناخت همه جانبه قبلی اجتماع است . حتی اگر ما به افرادی در جلسات بسیار ساده و مخصوص از طریق صحبت کردن بصورت روبرو آموزش بدهیم بی توجهی نسبت به خصوصیات فرهنگی و اجتماعی که این افراد در آن زندگی میکنند ما را با شکست مواجه خواهد ساخت . توجه به خصوصیات اجتماع و فرهنگی که مردم در آن زندگی میکنند از نظر برقراری ارتباط

صحیح و موثر از چند جهت در آموزش بهبود است لازم و ضروری به نظر میرسد :

- ۱- گام مری می خواهد از راه دور وسیله را در یویا تلویزیون یا انواع نشریات با مخاطبین خود ارتباط برقرار نماید . مسلم است قبل از ارسال هرگونه پیامی ابتدا لازم است معیارها و ضابطه هائی که مردم به آنها ایمان دارند برای مری (تهیه کننده و فرستنده پیام) مشخص گردد . در ارتباط رود رو امکان تغییر در نحوه سخن و مطالب آموزشی با توجه به رفتار مخاطبین وجود دارد ولی در ارتباط از راه دور چنین نیست چون مری نمیتواند عکس العمل مخاطبین خود را نسبت به برنامه مشاهده نماید . بنابراین لازم است با خصوصیات فرهنگی آن اجتماع قبلاً آشنا گردد .
- ۲- يك مری بهبود است که آرزو می کند که برنامه های آموزشی او باید از خواسته ها و تمایلات مردم الهام و سرچشمه بگیرد و مید انیم که خواسته ها و تمایلات مردم خود جنبه ای از فرهنگ جامعه را تشکیل میدهد . بنابراین بدون شناخت فرهنگ جامعه نمیتوان به خواسته های مردم پی برد و این امر در صورتی تحقق می یابد که برسیم های اولیه انجام گردد .
- ۳- بعضی مواقع مری بهبود است می خواهد نتیجه کار رو برنامه آموزشی خود را ارزیابی نماید . این امر در صورتی امکان پذیر است که جامعه و جنبه های مختلف زندگی مردم آن قبلاً " خوب شناخته شود .
- ۴- گفته میشود بهتر است برنامه های آموزشی بهبود است بوسیله افراد محلی و افراد یکه جامعه و فرهنگ آنرا کاملاً " می شناسند اجرا گردد . و این خود دلیل بر اینست که

شناخت فرهنگ جامعه برای اجرای برنامه‌های آموزشی امری لازم و ضروری است .
متخصصین آموزشی محیط را از نظر اجرای برنامه‌ها بسیار مهم میدانند . زیرا میدانند
هر محیط خصوصیات مخصوصی بخود دارد و از آنجا که محیط زندگی انسان جنبه‌های مختلفی
دارد . بنابراین میتوان گفت افراد يك جامعه زائیده محیط فیزیکی ، بیولوژیکی ، اجتماعی
اقتصادی ، سیاسی و فرهنگی جامعه خود می‌باشد . اگرچنین است بی تردید نمیتوان
برای جوامع مختلف که از نظر عناصر اصلی سازنده محیط از یکدیگر متمایزند يك مطالعه
و بررسی همه‌جانبه‌ی عمل آورد و آنرا چون الگو و نسخه‌های قابل تطبیق با کلیه محیط‌های
اجتماعی دانست . آنچه هم‌اکنون در این رساله مورد بحث قرار می‌گیرد نتیجه و محصول مطالعات
و مذاکراتی است که طی شش سال تحصیل (چهار سال در دانشکده علوم انسانی رشته روانشناسی
و دو سال در دانشکده بهداشت رشته آموزش بهداشت) در زمینه روانشناسی و جامعه‌شناسی
و مردم‌شناسی و بطور کلی علوم اجتماعی و علوم بهداشتی بعمل آمد . قسمتی از آن به آنچه
جامعه‌شناسان و روانشناسان اجتماعی راجع به جامعه و فرهنگ مورد بحث قرار داده‌اند
اختصاص داده شده ، و بخشی از آن صرف تشریح و تجزیه و تحلیل اجزاء مختلف فرهنگ
جامعه گردیده ، و فصلی از آن تحت عنوان (مریس بهداشت فرهنگ جامعه) مورد بحث
قرار گرفته . ضمن دودوره کارآموزی یکی در تابستان سال ۱۳۴۹ و دیگری در نیمسال دوم سال
تحصیلی ۴۹-۵۰ همواره سرگرم مطالعه و تحقیق در اجتماعات روستائی بودم . آشنائی
با روش تحقیق و بررسی و مطالعات اولیه از نظر اجرای برنامه‌های بهداشتی هدف اصلی
از این مطالعات در سطح روستاها بود . ، تا بدینوسیله بتوانیم آنچه در حین سال تحصیلی فرا

گرفته بودیم با توجه به برخورد با محیط های مختلف مورد استفاد قرار داد همیشه زشیابسی محیط های اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی پیرامونیم . لذا آنچه در این رساله مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته تنها جنبه تئوری و بحث ندارد بلکه از نزدیک از طریق کارآموزی عملی در جوامع روستائی احساس گردیده است . این رساله را با کمال افتخار به مادرم و به استادان بزرگوارى که نگارنده افتخار شاگردى آنها را در تمام دوران تحصیلى از کودكى تا حال داشته ام و هرگز حق آنها را فراموش نخواهم کرد تقدیم میدارم . ضمناً از استاد محترم جناب آقای مهندس حسین لاچوردى که راهنمای من در تهیه این رساله بوده اند کمال تشکرو سپاسگزارى دارم . همچنین از استاد بزرگوار جناب آقای دکتر مهدى شریا که در تصحیح خلاصه پایان نامه بنده از انگلیسى بذل لطف فرمودند سپاسگزارم و توفیق ایشان را در ادامه خدمات علمى آرزو میکنم .

حسین پدیدارنیا

لزم شناخت فرهنگ جامعه قبل از اجرای برنامه‌های آموزش بهداشت است

مطالعات و بررسیهای اولیه پایه و اساس هرگونه برنامه‌ریزی را تشکیل میدهد. برای اینکه بدانیم چه کارهایی در چهارچوب اجتماعی، اقتصادی و منابع اجتماعی عملی است قبل از هرگونه اقدامی باید بمطالعه جامعه یعنی افراد و محیط زندگی آنها پرداخت. بررسیهای اولیه در زمینه‌های سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، مذهبی و غیره موجب میگردد که مسئولین طرح برنامه‌های مختلف با واقع بینی و دید وسیع طرح مناسب با شرایط خاص جامعه مورد نظر تهیه نمایند.

بعنوان مثال یکی از این مطالعات پی بردن به چگونگی تفکر و وضع دید مردم است. اگر وضعیت فکری مردم برای ما مشخص باشد میتوانیم رفتار و عکس العملهای آنها را نسبت به اجرای برنامه‌ها قبلاً پیش بینی نمائیم و حتی رفتار آنها را در ضبط و تصرف خود در آوریم. میخواهیم رفتار مردم را به نفع هدفهای برنامه‌های آموزشی خود تغییر دهیم. این افراد باید اولاً "آمادگی‌های مادی و معنوی لازم را داشته باشند تا بتوانند برنامه‌های ما را بپذیرند. ثانیاً آنچه مردم میخواهند و آنچه به آنها عرضه میشود با هم قابل تطبیق باشد. از آنجا که رفتار و خواسته‌های مردم ناشی از وضع فکری آنهاست از اینرو اگر بتوانیم بفهمیم مردم چگونه فکر میکنند، حدود و خواسته‌ها و تمایلات و احتیاجات واقعی آنها برای ما مشخص میگردد آنوقت برنامه‌ای برای آنها اجراء خواهیم کرد که بپذیرند نه اینکه در آنها ایجاد سرخوردگی نماید.

دانستیم که محیط جغرافیائی، محیط اجتماعی، محیط فرهنگی، محیط روانی افراد

در برقراری ارتباط باید مورد توجه قرار گیرد . رفتار افراد جنبه یاد گیری دارد یعنی فسرد
 در محیط های مختلف فوق خصوصیات را کسب مینماید که اساس رفتار او را در دوره زندگی
 تشکیل میدهد . البته باید متوجه باشیم که شرائط جغرافیائی و محیط اجتماعی و فرهنگی
 خاص در تمام افراد بیک نحو نفوذ ندارد . بنابراین عوامل محیطی روی رفتار افراد بیک
 نحو اثر نمیکند . علت اینکه تاثیر محیط خاص روی رفتار افراد معین فرق میکند ، مربوط
 باین است که هر يك از افراد با تجربیات مختلف ، تمایلات و رغبتهای گوناگون ، احتیاجات
 و عده های متنوع و وضع تربیتی خاص در مقابل عوامل محیطی قرار میگیرند . ما فیلمی را برای
 گروهی نمایش میدهیم می بینیم که یکی از دیدن فیلم لذت میبرد . دیگری آنرا مبتذل و بی
 ارزش تلقی میکنند ، یکی تاثیر را از زندگی مردم يك اجتماع را در رفتار آنها مطالعه میکند ، دیگری
 به وضع زندگی قوم معینی پی میبرد . با اینکه تمام این افراد يك فیلم را مشاهده کرده اند
 معذالک خصوصیات فردی آنها سبب میشود که این فیلم بنحومعینی روی هر يك از آنها اثر
 گذارد ، باید متوجه باشیم که تجربیات فرد باعث میشود که افراد سخنرانی يك سخنران
 را و یا فیلم و اسلایدی را به نحوی درك نمایند . بعضی تصور میکنند مردم در مقابل چنین
 اموری حالت پذیرندگی و انفعالی بخود میگیرند و سخنرانی و یا فیلم همانطور که در خارج ظاهر
 میگردد روی رفتار فرد اثر میکند . در صورتیکه چنین نیست برداشت افراد مبتدعی
 بر تجربیاتی است که فرد در گذشته در زمینه طرز تفکر ، آداب و رسوم ، میزانتها و سنن اجتماعی
 روابط سیاسی و اقتصادی ، نحوه اداره اجتماع ، طرز اجرای مراسم دینی و طرز تربیت

و سوابق تاریخی کسب کرده است بنا بر این يك مری بهداشت قبل از هرگونه اقدامی برای برقراری ارتباط با مردم باید با میزانهای مختلف حاکم بر رفتار افراد اجتماع آشنا باشد تا برنامه خود را چنان انتخاب نماید که قابل تطبیق با وضع روحی و فکری و رفتار مردم بوده و هدف اصلی از برقراری ارتباط حاصل گردد . علت بیشتر شکست برنامه ها و سرخوردگی و بی اعتمادی مردم نسبت به برنامه ها همین عدم توجه به فرهنگ جامعه است .

جامعه و فرهنگ

آموزش بهداشت بعنوان يك خرفه بهداشتی امری است اجتماعی و اساس آن سرکارها مردم استوار است ، از این جهت بیش از آنچه متوجه فرد باشد با جامعه مربوط است زیرا بهتر زیستن فرد ارتباط کامل با بهزیستی گروههای اجتماعی دارد . بنابراین متخصصین بهداشت نه تنها باید از علم زیستی بهره مند باشند بلکه آشنائی با علم اجتماعی برای آنها امری لازم است . يك مری بهداشت وقتی در مقابل جامعه ای قرار میگیرد . قبل از آنکه برای تهیه برنامه از دانستیهای علمی خود استفاده نماید باید از تجربیات علمی خود استفاده کرده سراغ کار خود را با شناخت جامعه شروع نماید . و از این جهت است که اساس اثر بهداشت عمومی را دانش اجتماعی میدانند . از آنجا که هر جامعه فرهنگ مخصوص بخود دارد که آنرا از دیگر جوامع انسانی متمایز میسازد . بنابراین ابتدا باید به شناخت جامعه و فرهنگ آن اقدام نمود . اما قبل از اینکه به بررسی فرهنگ و عناصر موجود در آن بپردازیم بهتر است . ابتدا ببینیم ایا معنی و مفهوم جامعه و فرهنگ چیست تا بهتر بتوانیم با وظایف مریان بهداشت در مقابل جامعه و فرهنگ آن آشنا گردینم

جامعه

بعضی جامعه را متشکل از افرادی دانسته اند که با هم زندگی میکنند زیرا طریق و مبنای کار آنها روح عمومی و هدفی یکسان است . برای نیل بانها اقدام میکنند مشترک است و همین امر یعنی احتیاجات مشترک و یکسان بودن هدفهای آنها مستلزم جریان داشتن مبادله افکار و روشها احساس همدردی میان آنها است . عده ای دیگر تعریف جامعه علاوه بر عنصر انسانی

۱- جامعه و تعلیم و تربیت تالیف آقای دکتر علی شریعتمداری صفحه ۸